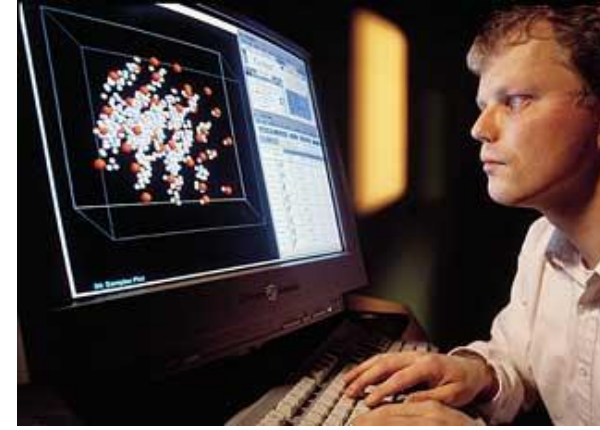

ANALJEZİK İLAÇLAR

Prof. Dr. Esin AKI-YALÇIN

Farmasötik Kimya Anabilim Dalı

2016

Ağrı

Hastalanmanın ve yaralanmanın en genel semptomlarından birisidir.

Deri, mukoza, ve pek çok doku ve organda hissedilir.

3 Hastalıkların teşhisinde kullanılır.

Mekanik
Termal
Kimyasal ve elektriksel uyarı

etkili dokudan
ağrı mediyatörlerini
serbestleştirir

NOSİSEPTİF AĞRI

Doku zedelenmesine bağlı olarak oluşan ağrı

Akut ağrılar çoğunlukla nosiseptif olmakla birlikte, herhangi bir hasar olmaksızın da vücut dokusunun şiddetli uyarılması sonucunda da oluşabilir.

Sadece doku hasarı sonucu oluşan nosiseptif ağrı ile santral ve periferik sinir sistemi hasarı sonucu ortaya çıkan nöropatik ağrının mekanizmaları, dolayısıyla tedavileri birbirinden çok farklıdır. Bu nedenle ayırt edilmeleri tedavinin yönlendirilmesi açısından önem taşır.

Ayrıca nosiseptif ağrı ve nöropatik ağrının birlikte olduğu kronik bel ağrısı, kanser ağrısı gibi mikst ağrı tablolarıda oldukça sık görüldür.

Ağrı pH ve Mediyatörleri

- Ağrı reseptörlerinin uyarılması ile **endojen bileşikler** ve **ağrı faktörleri** açığa çıkar.
- Düşük güçteki ağrı faktörleri hidrojen iyonları içerirler.
- Ağrı **pH < 6** iken meydana gelir.
- Doku hasarında rol oynayan ve ağrı reseptörlerini duyarlı hale getiren ağrı mediyatörleri:

Histamin, Asetilkolin, Kinin, Serotonin, Bradikinin ve Prostaglandinler.

AĞRI

1. Akut Ağrı

Nosiseptif nitelikte

(Nosiseptör : Zararlı yada zararsız uyarıyı ayırt edebilen reseptör.)

2. Kronik Ağrı:

a. **Nosiseptif nitelikte** (kanser ağrısı, romatizmal ağrılar)

b. Deaferantasyon ağrısı

Nörojenik, Somatosensoryel uyarıların santral sinir sistemine ulaşmasının kesilmesi sonucu ortaya çıkar. (Tümör vs.. gibi nedenlerle periferik ve SSS üzerindeki ağrı yolları üzerindeki bozukluğa bağlı)

c. Psikojenik ağrı:

Ağrı subjektif bir duygu olup, bireysel farklılıklar, yaşanılan çevre ve koşullara göre farklılık gösterebilir.

Analjezikler ağrıyı tolere etmek için kullanılan ilaçlardır.

Ağrıyı bütünüyle ortadan kaldırmanın ana yolu ağrıyı meydana getiren ana etkeni ortadan kaldırmaktır.

Ör: Boğaz ağrısını kesmenin en iyi yolu ağrıyı meydana getiren bakteriyi bir antibiyotik kullanarak ortadan kaldırmaktır. Bu durumda doğrudan ağrı da ortadan kaldırılır.

Lokal anestezikler ağrının iletilmesini keserler.

Genel anestezikler ise genel olarak hareketsiz kalma hali ile birlikte ağrıyı keserler.

Santral kas gevşeticiler, trankilizanlar, antihistaminikler gibi santral sinir sistemi depresanları da ağrıyı henüz bilinmeyen bir mekanizma ile kesmektedirler.

Plasebo uygulamalarının dahi ağrıyı kestikleri görülmüştür. Bu ise psikolojik etkiyi açıklamaktadır.

Genel olarak analjezikler 2 grupta incelenir:

1.Narkotik Analjezikler

2.Narkotik olmayan Analjezikler

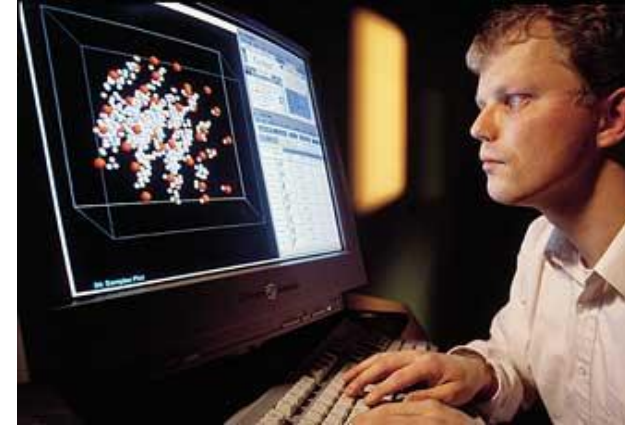
Ağrının Değişik İlaç Grupları ile Tedavisi

- **Narkotik Olmayan Analjezikler** → Prostaglandin Sentez İnhibisyonu (Ağrı reseptörlerinin sensitizasyonunu önlemek)
- **Lokal Anestezikler** → Ağrı reseptörlerinde sinyal oluşumunu önleyerek
- **Narkotik analjezikler** → Merkezi sinir sistemi üzerinden
- **Genel Anestezikler** → Merkezi sinir sistemi üzerinden
- **Psikoaktif ilaçlar** (Trankilizanlar, Nöroleptikler, Antidepresanlar) → Ağrı algılanmasını değiştirmek

NARKOTİK ANALJEZİK İLAÇLAR

Prof. Dr. Esin AKI

Farmasötik Kimya Anabilim Dalı

Narkotik Analjezikler (Opioitler)

- Bu gruptaki ilaçlar, güçlü analjezik etki ile birlikte santral sinir sistemi üzerinde oldukça yaygın depresif etki yaparlar.
- Mutad olarak hepsinde az veya çok, ilaç bağımlılığı yapma potansiyeli mevcuttur.

Narkotik Analjezikler

- Küçük dozda Sedatif, Yüksek dozda Narkotik Etkileri vardır.
- Narkotik analjeziklerin ANTİPİRETİK veya ANTİİNFLAMATUVAR etkileri yoktur.
- Analjezik tesirleri tamamıyla santral sinir sistemi üzerindeki etkilerinin bir sonucudur ve periferik bir etkiye bağlı değildir.

- Narkotik analjeziklerin önemli bir sakıncası; devamlı olarak kullanıldıklarında hastada ilaç bağımlılığı oluşturmalarıdır.
- İlaç uygulanırken süreye bağlı olarak tolerans gelişimi oluşur.
- Ancak, Analjezik Etkileri NSAIDs lardan daha fazladır.

Kullanılış Yerleri

- Genellikle inflamatuvar niteliği bulunmayan ve narkotik olmayan analjeziklere yeterli cevap vermeyen orta veya fazla şiddette ağrılı durumların tedavisinde kullanılırlar.
- Akut kullanılışı halinde hastada tolerans ve bağımlılık geliştirme potansiyelleri esas olarak bir sorun oluşturmaz.

Morfin

Papaver Somniferum (afyon) meyvalarından elde edilen bir alkaloid. Diğerleri ise Kodein ve Tebain.

Morfin

- Morfin doğal **prototiptir**.
- Etkilerini **SSS** üzerinden gösterirler.
- SSS de ikinci yararlı etkileri **öksürüğü baskılamaları**.
- Ayrıca barsak hareketlerini yavaşlattıkları için **diareyi** de keserler, ancak **konstipasyon** yapmaları istenmeyen yan etkileri arasındadır.
- *İstenmeyen etkileri tolerans geliştirilmesi (aynı etkiyi almak için sürekli doz arttırımı gerksinimi olmaktadır), bağımlılık yapmaları ve solunum sistemi depresyonu ile ölüm meydana getirmeleri.*

Opioid Reseptörleri

- Beyinde endojen morfin benzeri bileşikler saptanmıştır. Bunlara endorfinler adı verilmektedir. En önemlisi Enkefalinlerdir.
- Peptid yapısındaki endorfinlerin en basit yapılısı enkefalindir. Bunlar nörotransmitter olarak hareket ederler.
- Narkotik analjeziklerin endorfinlerin bağlandığı, serbest sinir uçları olan, opioid reseptörlerine (ağrı reseptörleri) bağlanarak etki gösterdikleri saptanmıştır.

Ağrının Organizma tarafından Engellenmesi

- Herhangi bir travma ya da hayati bir tehlike olduğu anlarda organizmanın savunma sistemi olarak beyinde belli bir bölgede bulunan enkefalinergic nöronlardan enkefalin ağrıyı önlemek amacıyla ortama salıverilir.
- Enkefalin Presinaptik nöronun sonlarındaki reseptörlere bağlanarak presinaptik nöronun kısmen depolarizasyonunu engelleyerek presinaptik nörondan nörotransmitterlerin salıverilmesine engel olarak ağrı duyusunun önüne geçer.

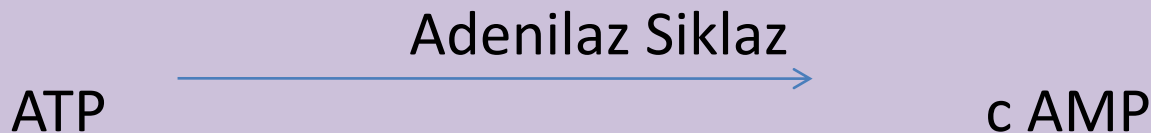
Reseptörler

Endojen opiyatların etkilediği opiyat reseptörleri:

- **μ (mü) reseptörleri :** Morfinin yüksek affinite ile bağlandığı reseptörler. Beyinde dopominerjik sinir uçlarında bulunurlar. (analjezik + antidiyareik + bağımlılık etkilerinden sorumlu)
- **K (koppa) reseptörleri:** Beyin korteksindeki nöronlarda bulunurlar. Spinal analjezi, miyozis ve sedasyondan sorumludurlar.
- **σ (sigma) reseptörleri :** Benzomorfan türevi opioitlerin psikomimetik etkilerine aracılık ederler.
- **ϵ (epsilon) reseptörleri:** β -endorfine selektif reseptörlerdir.
- **δ (delta) reseptörleri :** Enkefalinlere selektif reseptörlerdir. K reseptörleri ile birlikte spinal analjezi oluştururlar.

Enkefalin ve Opioidlerin Biyokimyası:

- Sinir ağrı mesajını aldığı zaman, bu mesajı cAMP üzerinden iletir.
- CAMP nin analjezi esnasında azaldığı bilinmektedir.
- cAMP azaldığı zaman analjezi yaratan cGMP artmaktadır.
- Enkefalin ve opioidler adenilsiklaz inhibitörüdür.
- Adenilsiklaz, ATP (5'-adenozintrifosfat)'i cAMP'ye (3',5'-adenozinmonofosfat) dönüştürür.

- Dopamin ve prostaglandin E_1 cAMP yi stimule ederler.

- Opioidler ve enkefalin cAMP sentezini inhibe ederler.

- **Akut ağrı:** *Postoperatif ağrı, kırık ve yaralanma* ve diğer tür **travmalarda** oluşan ağrı ve koliklerde kullanılır. Kolik ve benzeri, iç organ hastalıklarına bağlı ağrılara karşı, mümkün olan durumlarda **ağrının nedeni teşhis edildikten sonra** ilaç uygulanmalıdır.
- **Kronik ağrı:** Kronik ağrıya karşı uzun süren narkotik analjezik ilaç kullanılması ilaca karşı tolerans ve bağımlılık oluşması sorununu ön plana geçirir. **Terminal kanser olgularında narkotik analjeziklerin** yeterli dozda ve belirgin aralıklarla devamlı kullanılması esastır.
- **Obstetrik analjezi:** Doğum esnasında gebenin *doğum ağrılarını* hafifletmek için **Meperidin** tercih edilebilir, ancak bebeğin solunum depresyonu içinde doğmasına ve uterus kontraksiyonlarının zayıflamasına neden olabilir.
- **Akut myokard infarktüsü:** Hastada mevcut şiddetli ağrı, korku anksiyete ve panik halinin geçirilmesi için kullanılırlar. (**Morfin yada Meperidin**)
- **Akut sol kalp yetmezliği:** Bu durumda gelişen akciğer ödeminin yaptığı dispneyi (nefes darlığı) hafifletmek için **morfin** kullanılır.
- **Diyare:** Narkotik analjezikler anti-peristaltik etkileri nedeniyle çeşitli diyare şekillerinde etkindirler. Bunlardan suistimal edilme potansiyeli düşük olan **Kodein** tercih edilir.
- **Şiddetli öksürük:** Kodein veya narkotik olmayan antitüssif ilaçlara cevap vermeyen şiddetli öksürük halinde **narkotik analjezikler** kullanılabilir.

Farmakolojik Etkileri

Merkezi Etkileri:

- Opiat reseptörlerini uyararak ağrı algılanması (analjezik etki) ↓
- Mental aktiviteyi (sedatif etki) ↓
- Anksiyeti ortadan kaldırırlar (trankilizan etki)
-
- Öksürük merkezini inh. ederler (antitüssif etki)
- Miyozise neden olurlar (miyotik etki; pupiller konstriksiyon)
- Antidiüretik hormon açığa çıkışını harekete geçirirler (antidiüretik etki)

Farmakolojik Etkileri

Periferik Etkileri:

- Gastrointestinal motiliteyi, barsak hareketlerini yavaşlatır. (antidiyarik etki)
- Mesane kas tonüsünü artırır.
- Safra kanalı kaslarının kontraksiyonuna neden olurlar.

Bu grup bileşikler 2 ana bölümde incelenebilirler.

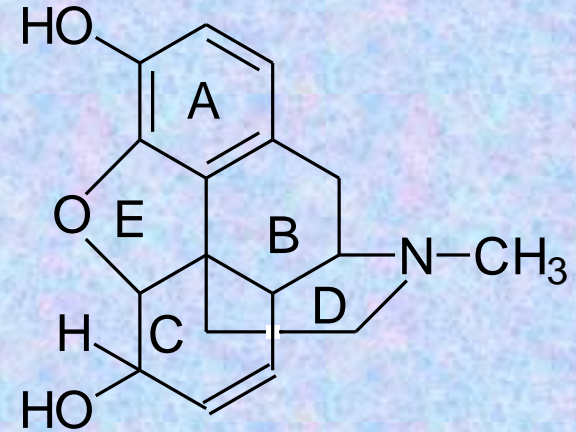
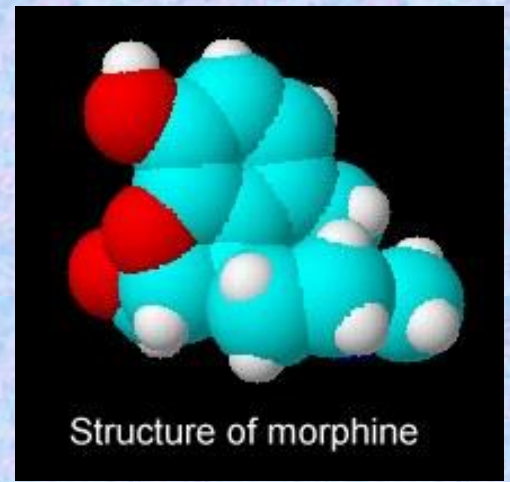
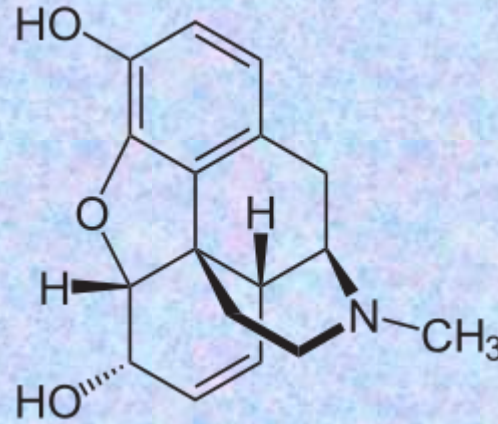
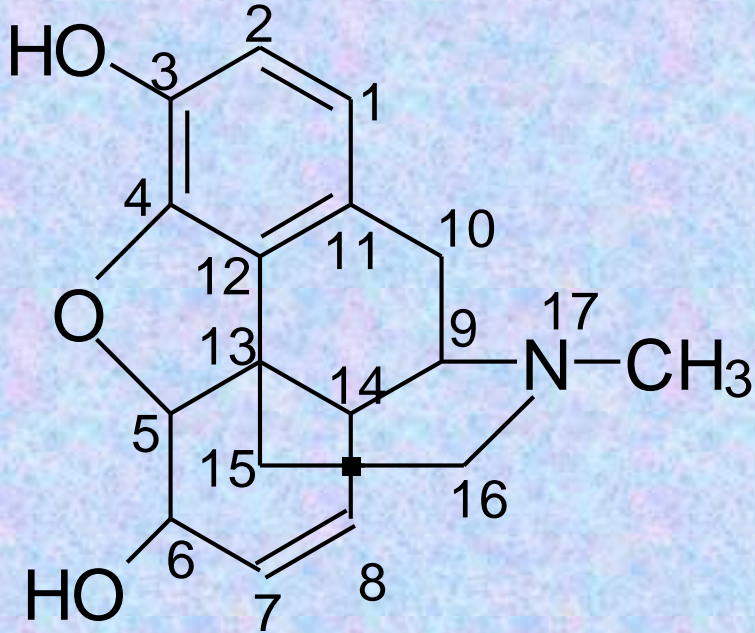
- Opium alkoloitleri (Opioidler)
- Morfin'in ana yapısını korunmak suretiyle elde edilen Yarı-Sentetik ve Sentetik Türevler

Narkotik Analjezik İlaçlar

Kimyasal yapılarına göre;

- Morfin türevleri
- Oripavin türevleri
- Morfinan türevleri
- Benzomorfan türevleri
- Metadon türevleri
- Değişik türevleri

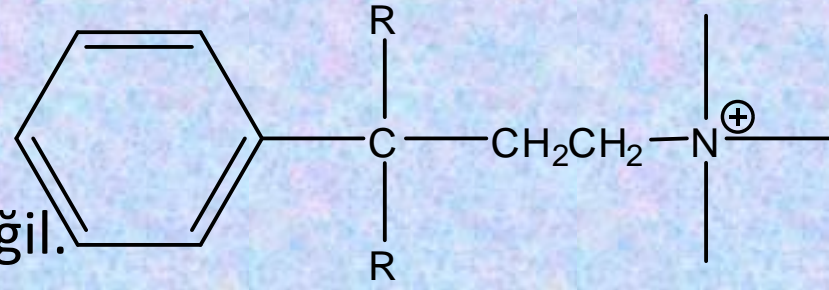
MORFIN

7,8-Didehidro-4,5-epoksi-17-metil-morfinan-3,6-diol

- Pentasiklik yapıda
- 5, 6, 9, 13, 14. C'lar asimetric
- Doğal kökenli morfin- levojr

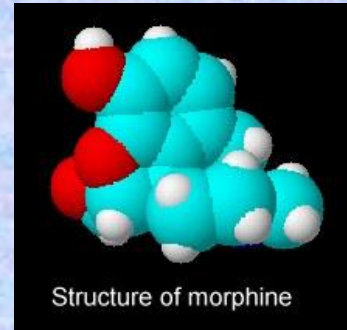
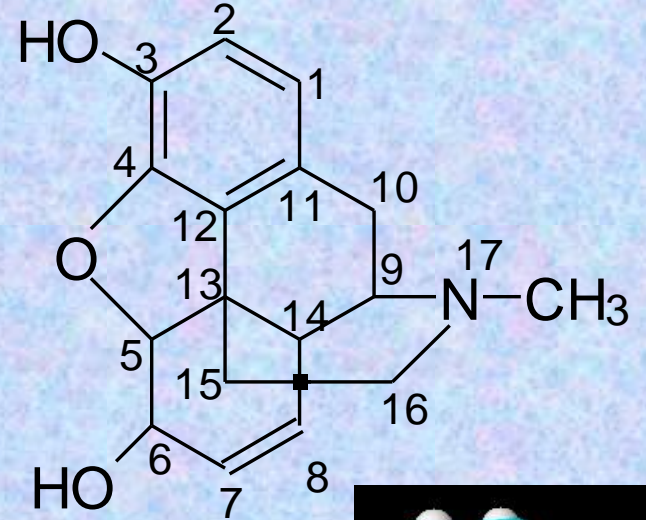
YAPI-ETKİ İLİŞKİLERİ

- N-CH₃ - optimum etki için gerekli değil.

Örn; feniletil ile yer değişirse etki ↑
alkil, propil → antagonist etki.

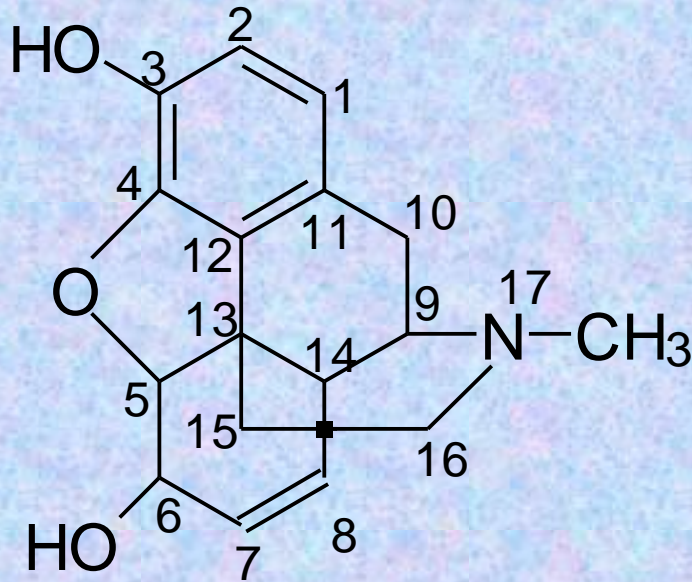
- 6. C'deki OH kalkar C=O gelirse etki ↑
- 5. C' a → CH₃ Etki ↑
- 14. C' a → OH Etki ↑
- 3 C' a → O CH₃ Etki ↑
- Arom. halka sübst'ları etkiyi ↓
- 9 ve 10. konum sübstitüsyonu etkiyi ↓
- 4. Levojisr izomer daha etkili

Structure of morphine

- **7. ve 8. C'ler arasındaki C=C ve 6'daki OH etki için gerekli değil.**

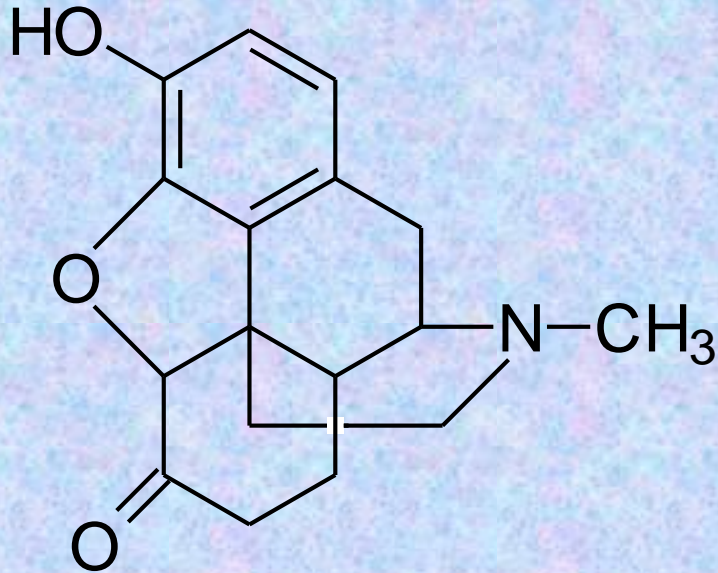
BİYOTRANSFORMASYON

- Hepatik biyotransformasyon ile faz-I'de N-demetilasyon,
- Faz-II'de –OH gr'leri üzerinden glukuronitleri oluşturularak metabolize edilir.

MORFİN'İN ANA YAPISI KORUNARAK ELDE EDİLEN YARI SENTETİK TÜREVLER

DİHİDROMORFİNON (HİDROMORFON)
DILAUDİD®

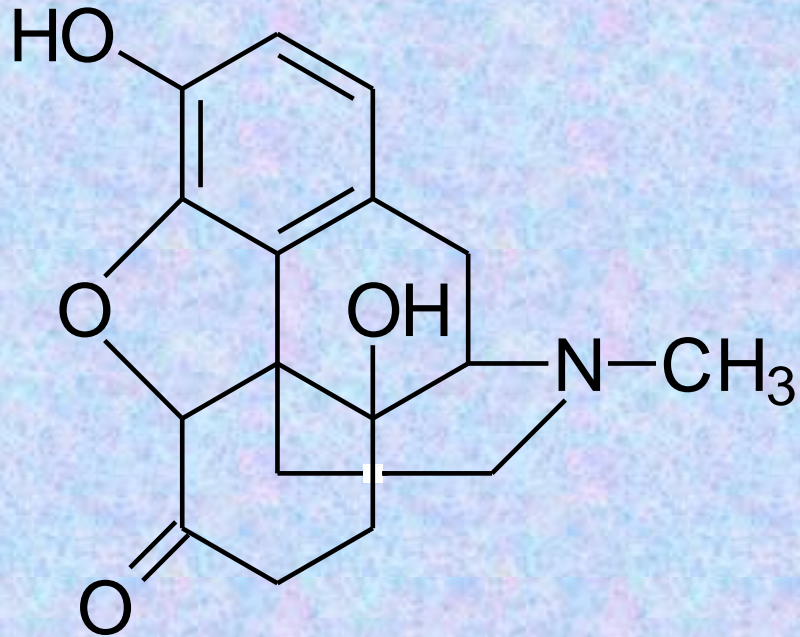

Morfinden 5 kez daha kuvvetli

4,5-Epoksi-3-hidroksi-17-metil-morfinan-6-on

OKSİMORFON
NUMORPHAN®

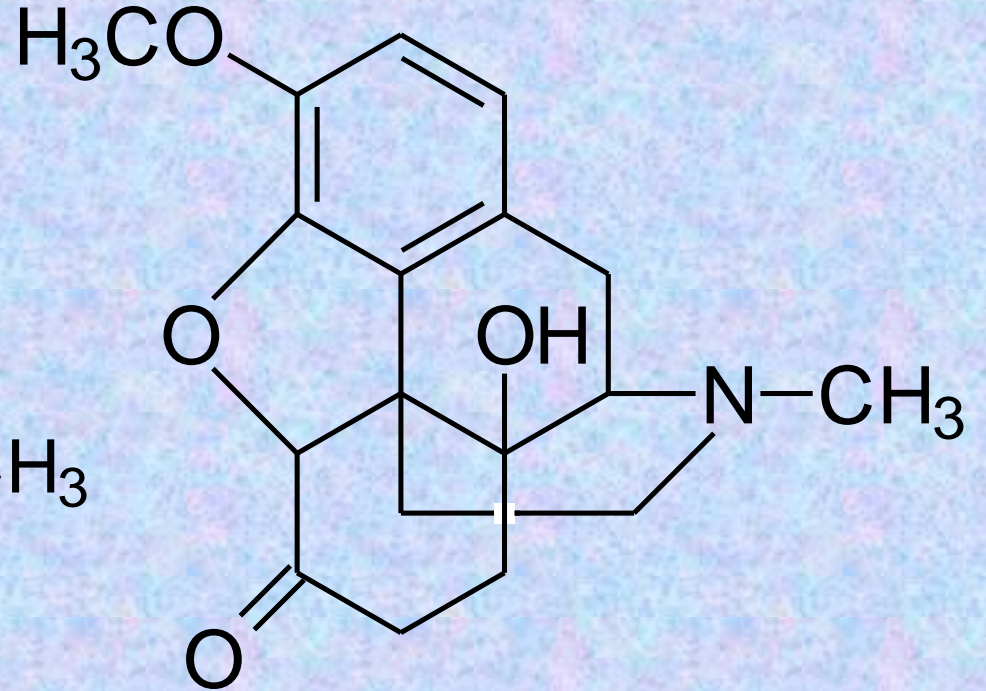
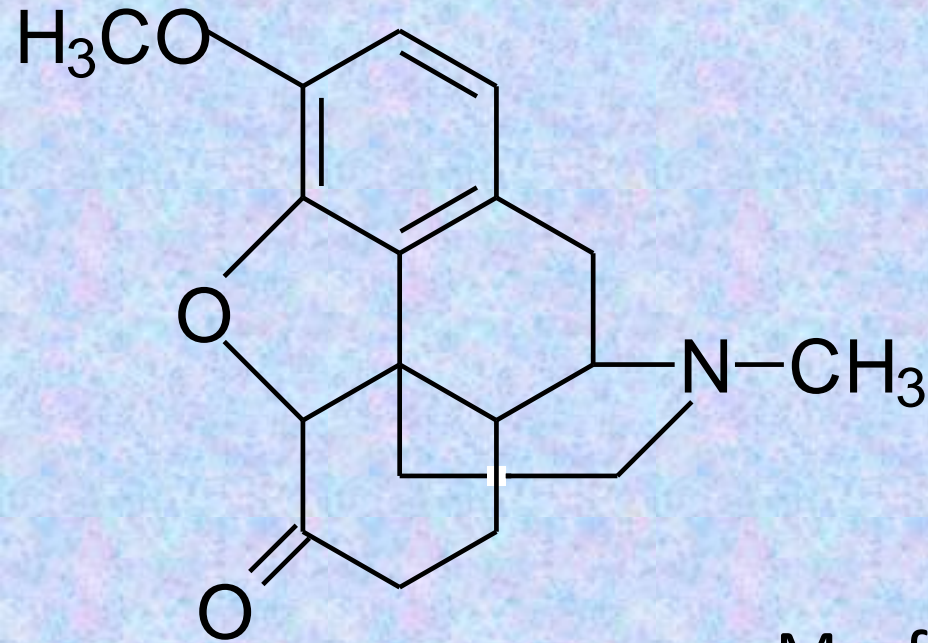
5-METİLDİHİDROMORFİNON
METOPAN®

Sadece Oral olarak etkili

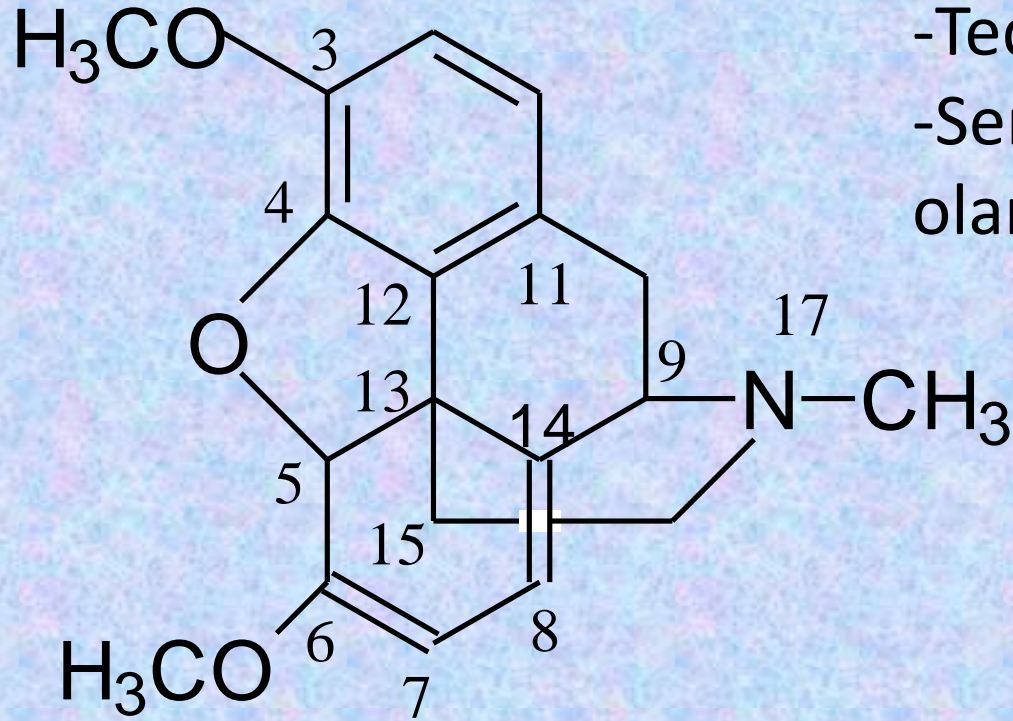
DİHİDROKODEİNON
(HİDROKODON)
DICODID®

DİHİDROHİDROKSİKODEİNON
(OKSİKODON) EUCODAL®

-Morfinden daha az toksik bir analjezik
-Antitüssif olarak da kullanılır

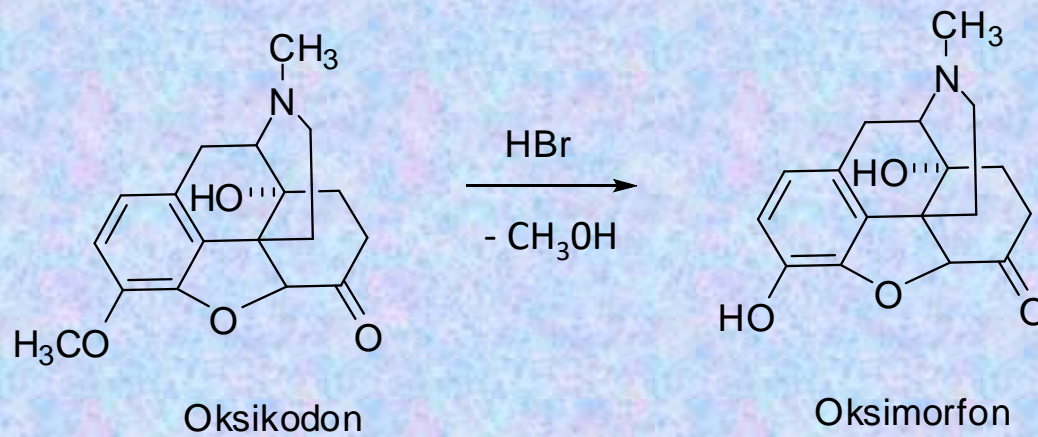
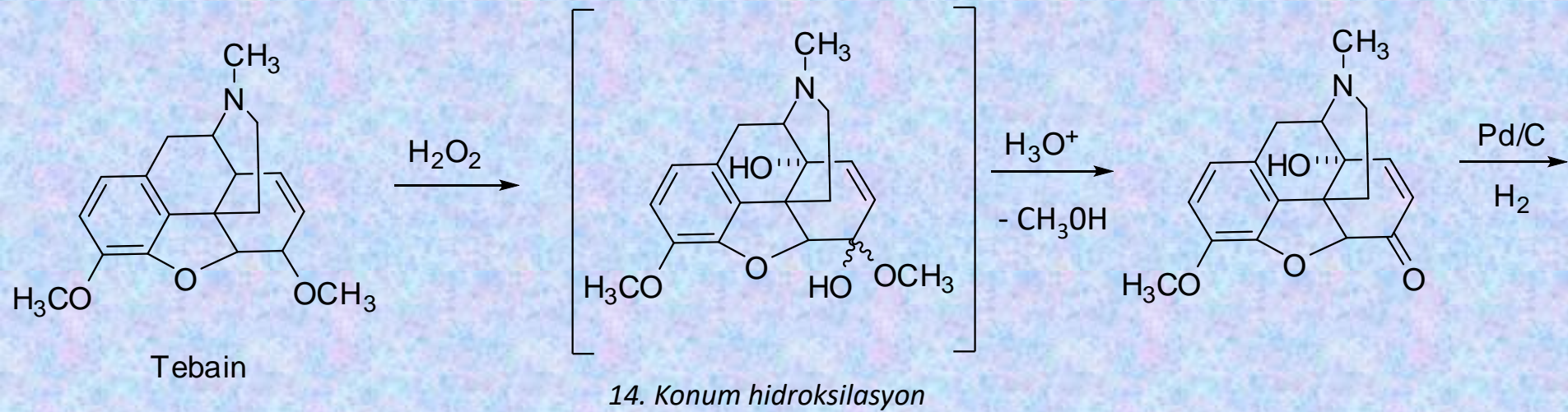
TEBAİN

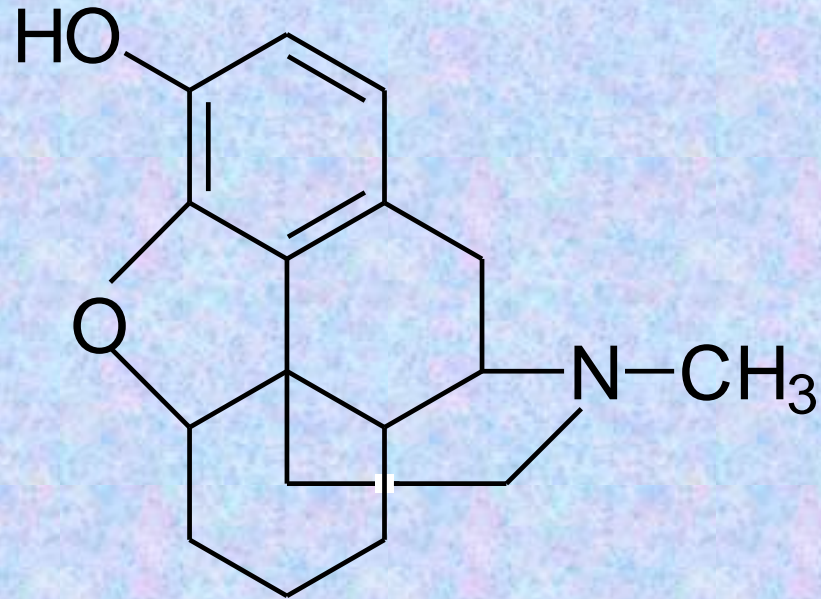
- Tedavi değeri yok
- Sentezlerde başlangıç maddesi olarak kullanılır.

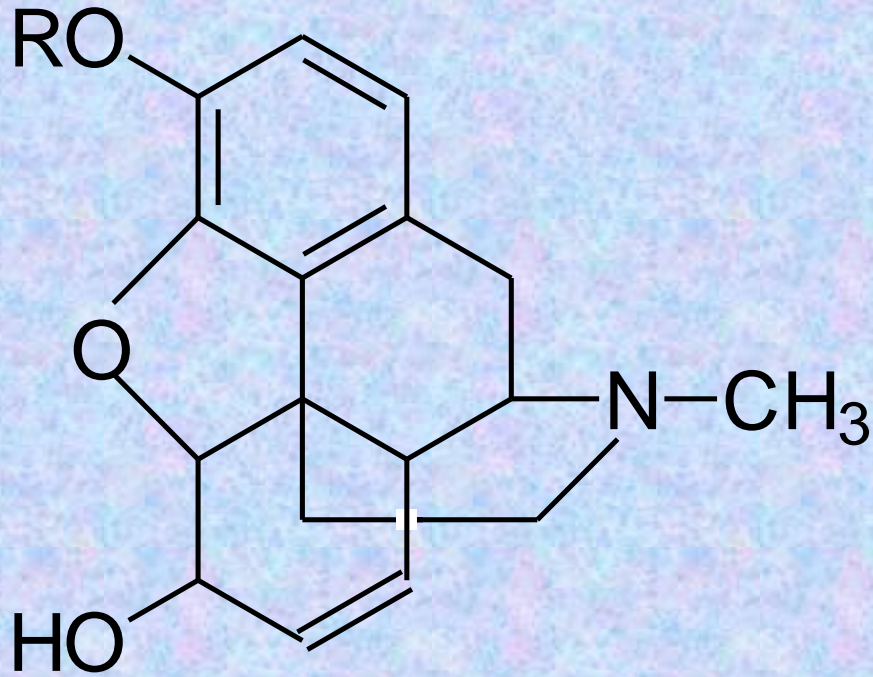
6,7,8,14-Tetradehidro-4,5-epoksi-3,6-dimetoksi-17-metil-morfinan

Oksikodon ve Oksimorfon Sentezi

DİHİDRODEOKSİMORFİN
DESOMORFIN®

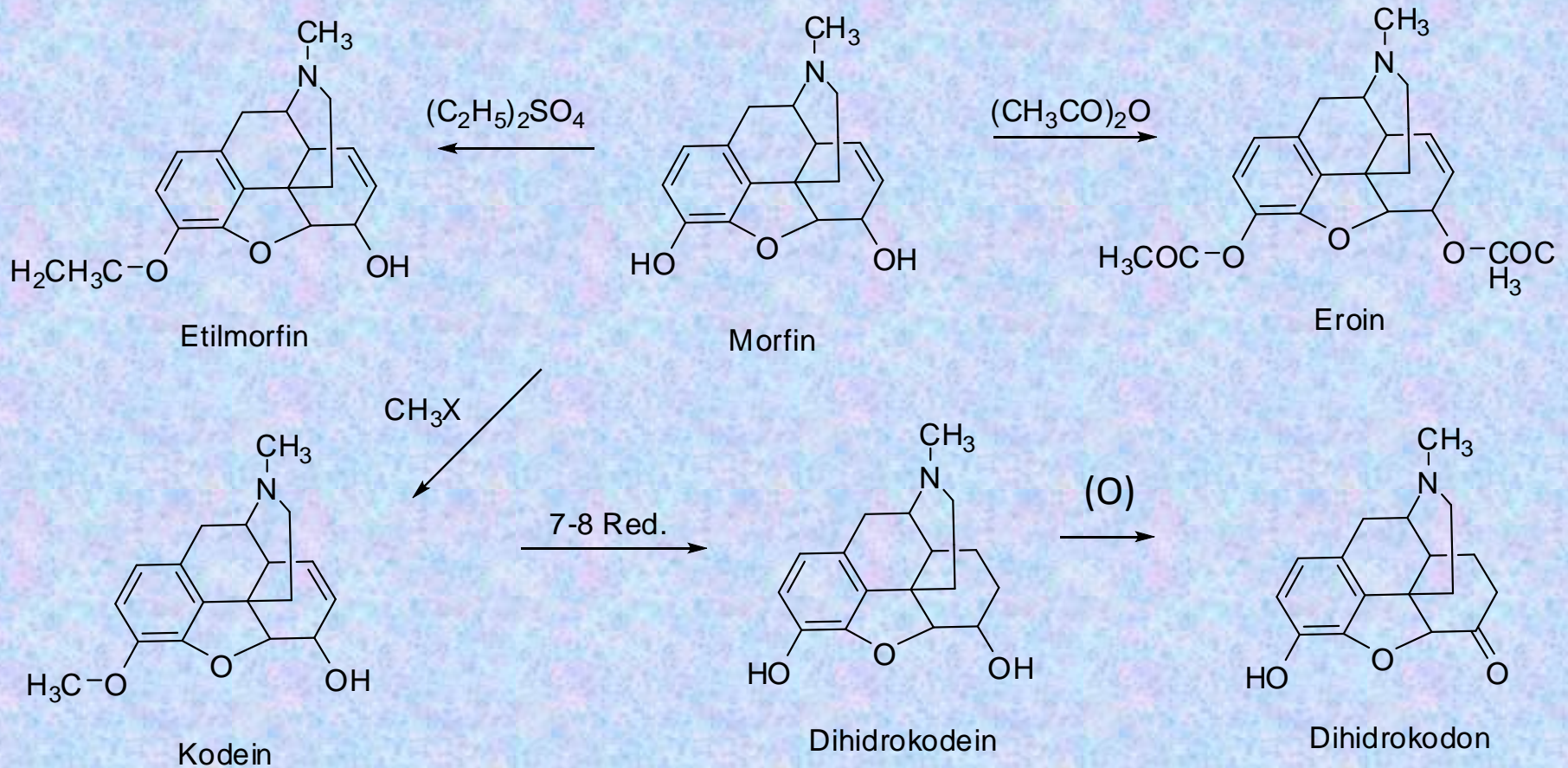
Antitussif olarak kullanılırlar, antagonist etki gösterirler

KODEİN   R=CH₃

DİONİN   R=C₂H₅   Oftalmolojide kull

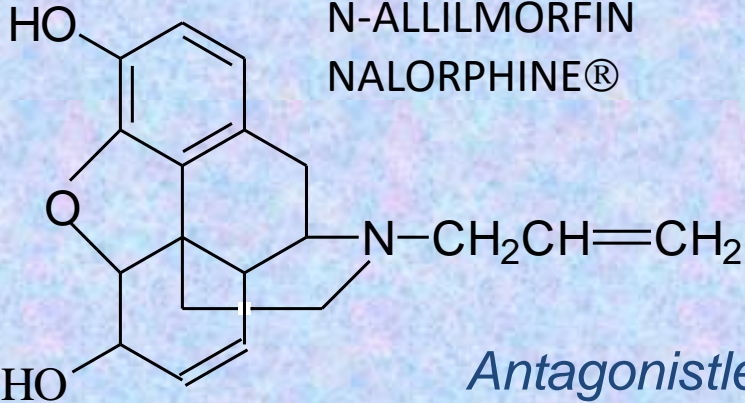
FOLKODİN   R=   —CH₂—CH₂—N NH

Morfin Türevleri Sentezi

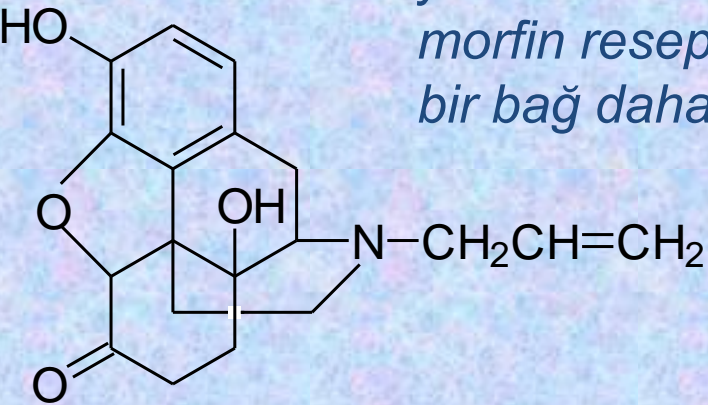

NARKOTİK ANALJEZİK ANTAGONİSTLERİ

N-ALLİLMORFİN
NALORPHINE®

Antagonistler iyonize formda olduğu zaman, uçtaki C üzerindeki (-) yükün bir sonucu olarak morfin reseptörleri ile ilave bir bağ daha yapılabilir.

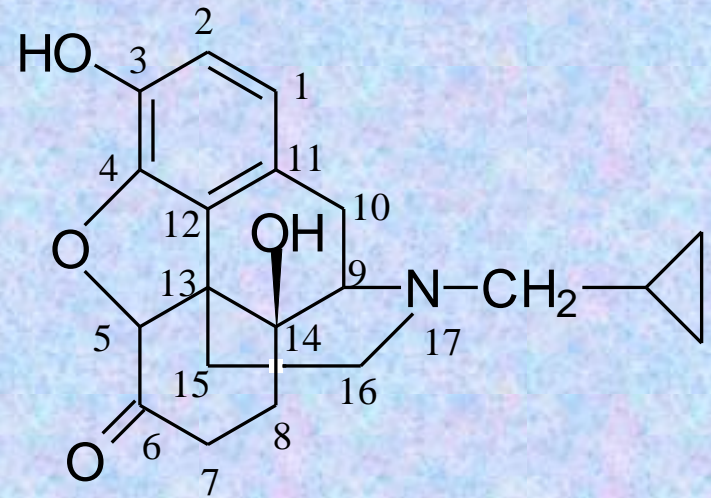

NALOKSON (N-ALLİL
NOROKSİMORFON)

Prof. Dr. Esin AKI

NALTREKSON

17-(Siklopropilmetil)4,5-epoksi-3,14-dihidroksimorfinan-6-on

Etki Süresi Kısa
Akut Narkotik Analjezik
zehirlenmelerinde
Kullanılır

ORİPAVİN TÜREVLERİ

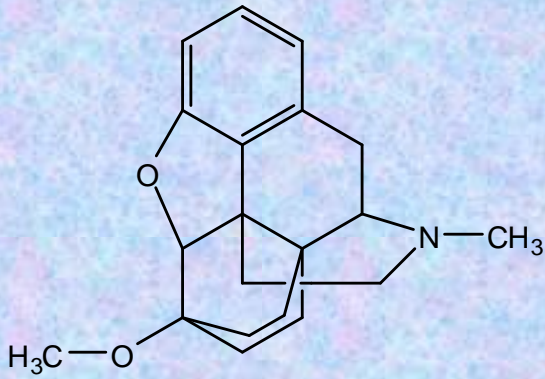
Konformasyon daha az değişiklik gösteren şekilde tutulursa, istenmeyen reseptörlerle olan etkileşmeleri uzaklaştırılır. Molekül istenen reseptöre uyacak spesifik konformasyonu kazanmış olur.

Dolayısı ile bağımlılık ve solunum depresyonu gibi yan etkileri de azalır, etkisi artar.

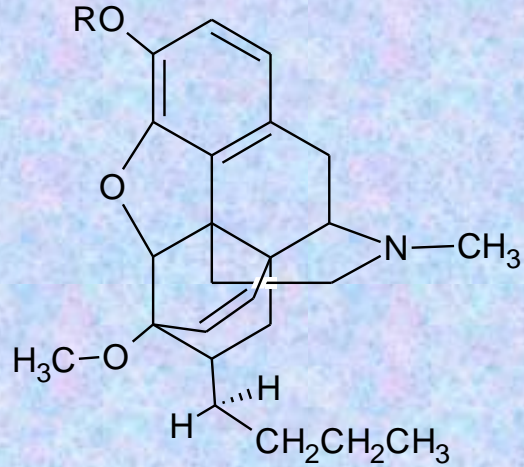
Oripavinlerde 7'nolu C'de büyük hacimli gruplar getirilerek, reseptör ile ilave bir bağ daha oluşturabilir.

Böylelikle güçlü, yan etkileri az, uzun süreli bileşikler oluşur.

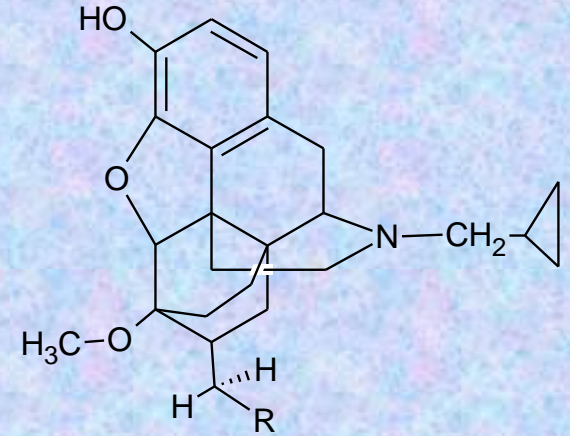
Oripavin Türevleri

Oripavin Yapısı

COCH₃ → Asetorfin
H → Etorfin

CH₃ → Diprenorfin
n- Bu → Buprenorfin

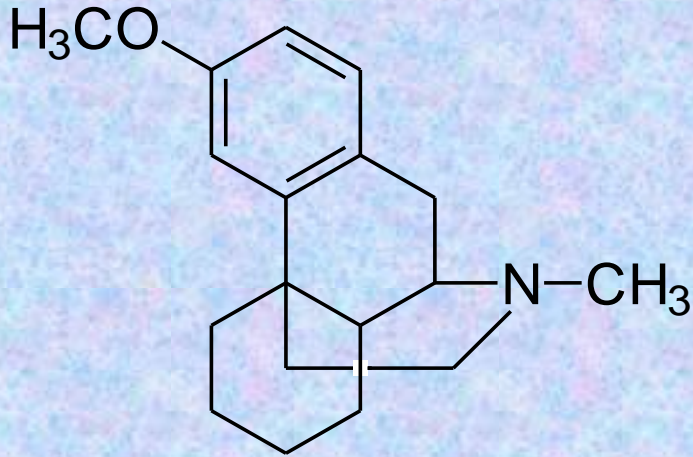
Asetorfin

[5 , 7 (S)]4,5-Epoksi-3-O-asetiloksi-6-metoksi-17-metil-6,14-eteno-7-butil-morfinan

MORFINAN TÜREVLERİ

- -Morfinanlar, morfin türevlerinden daha güçlü ve daha uzun etkilidirler.
- Aynı zamanda toksik ve bağımlılık yapıcıdırlar.
- -Morfin üzerinde yapılan değişiklikler morfinanda yapıldığı zaman yine aynı biyolojik cevabı verirler. (Molekülün aynı reseptörlerle etkileşmesi sonucu)
- -Morfinanlar daha basit moleküller oldukları için elde edilişleri daha kolaydır.

MORFINAN TÜREVLERİ

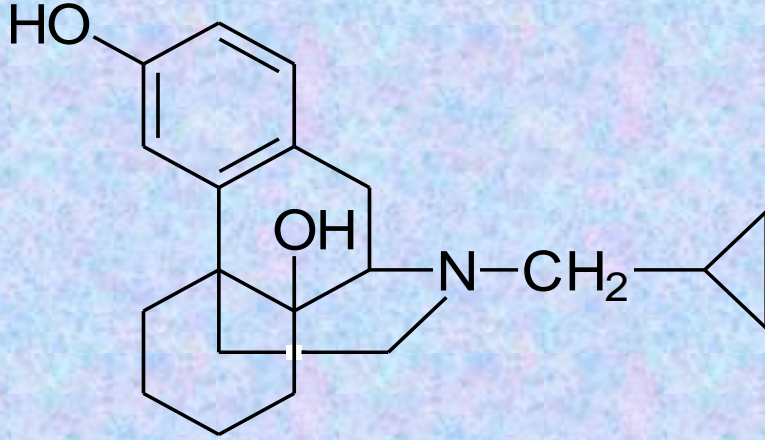
DEKSTROMETORFAN

d ,l-N-Metil-3-metoksi-morfinan
(N-Allil-3-hidroksi-morfinan)

LEVALLORFAN

MORFINAN TÜREVLERİ

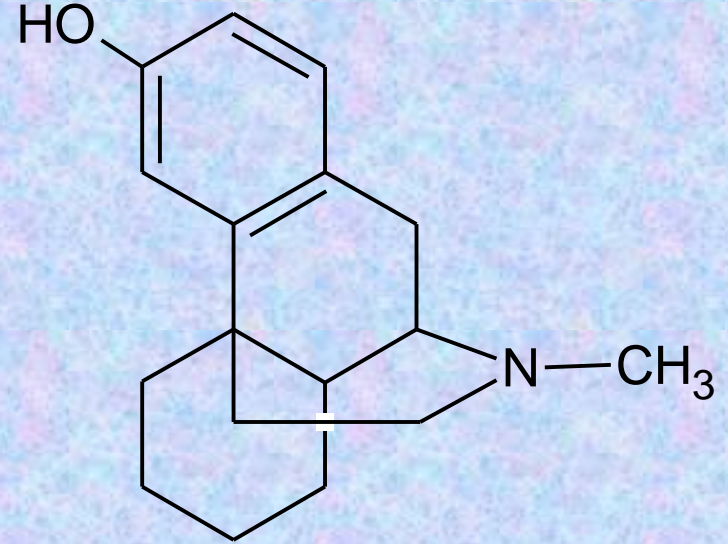

BUTARFANOL

17-(Siklobutilmetil)mofinan-3,14-diol

Analjezik, antitussif, oral kullanılmaz

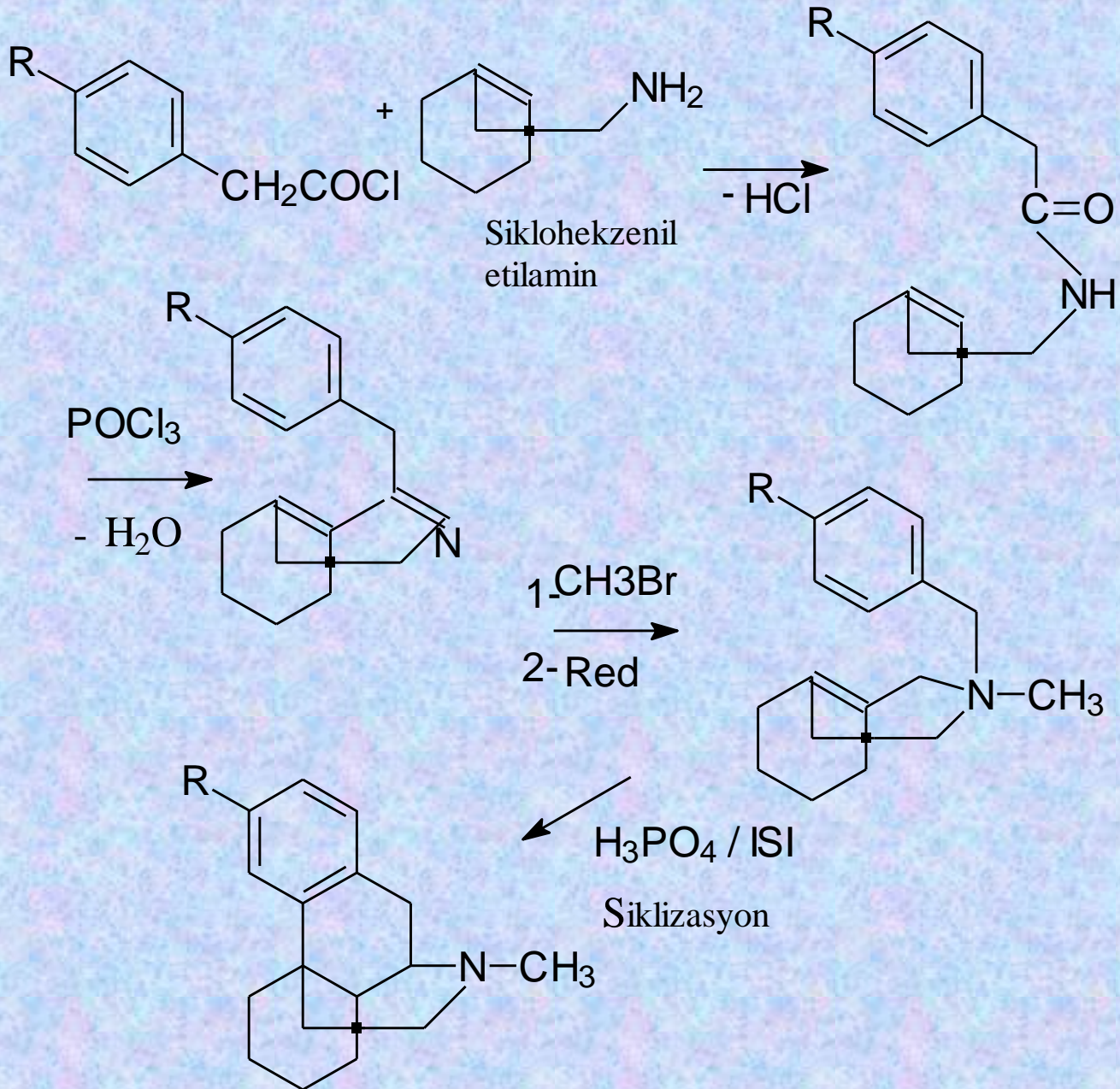
Pentazosinden 20 kez etkin

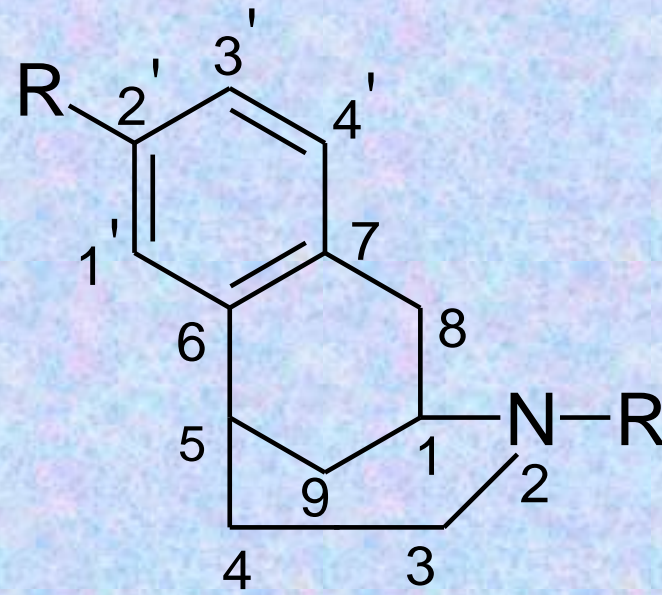
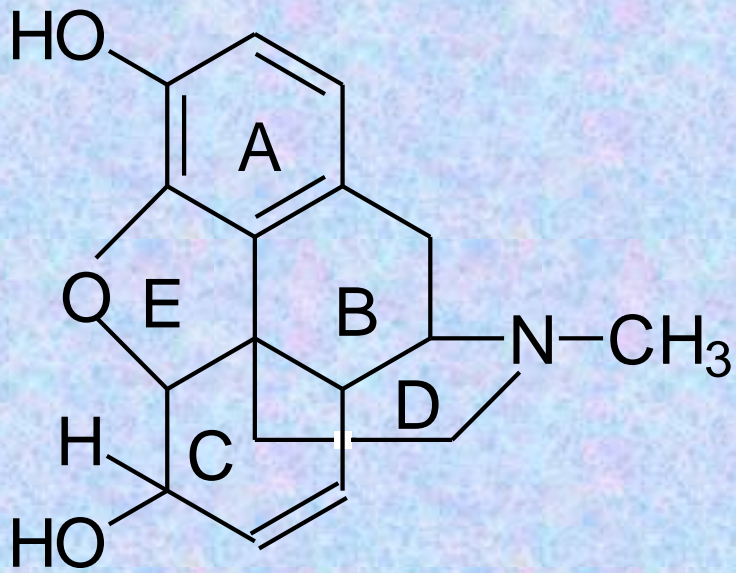
LEVARFANOL

Morfin'den 4 kez etkin

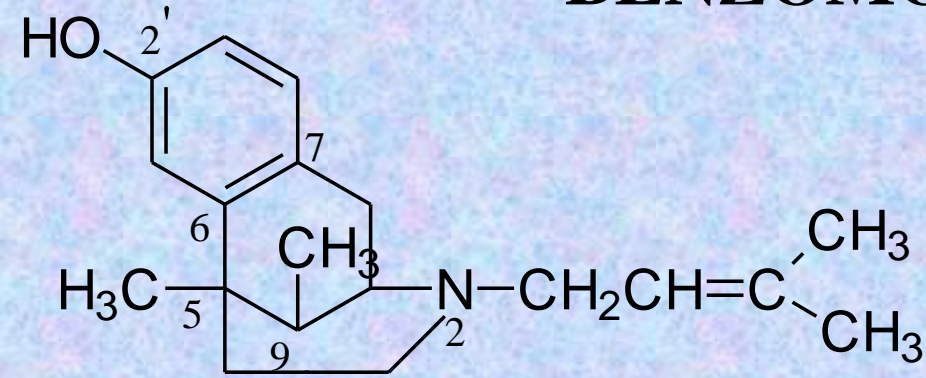
MORFİNAN TÜREVLERİNİN SENTEZİ

BENZOMORFANLAR

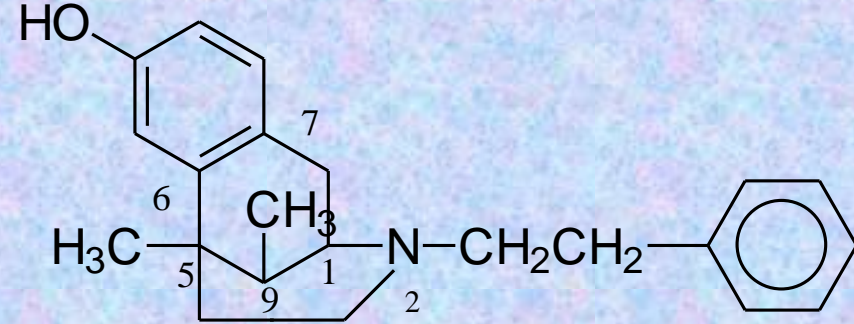
BENZOMORFANLAR

PENTAZOSİN

SOSEGON®TESTA®

2-Dimetilallil-5,9-dimetil-2'-
hidroksibenzomorfan

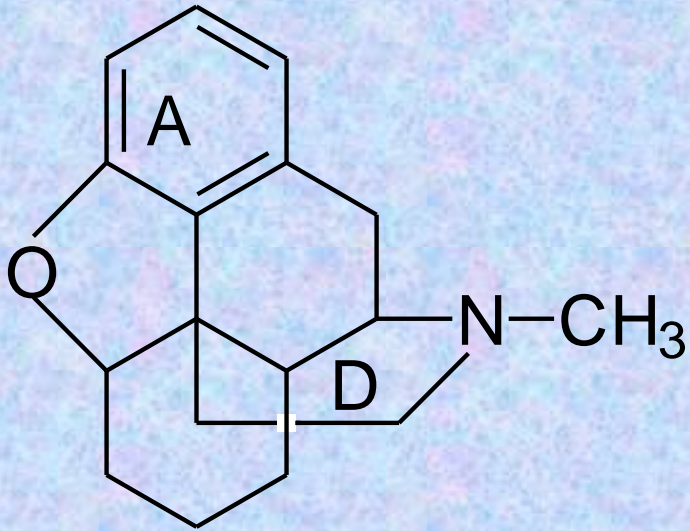

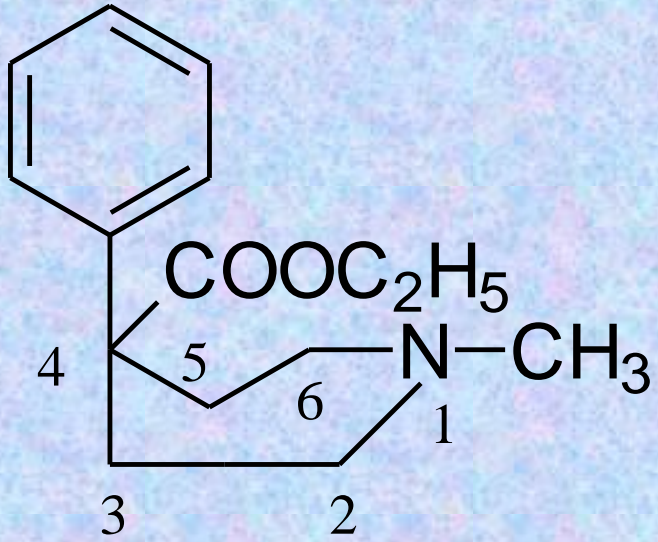
FENAZOSİN

2'-Hidroksi-5,9-dimetil-2-
feniletıl-6,7-benzomorfan

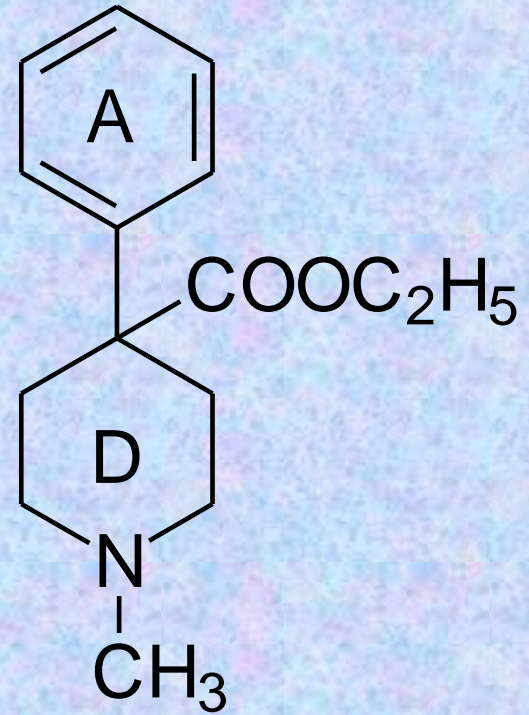
Kappa reseptörler üzerine parsiyel agonist
ve mü reseptörler üzerinde antagonist
etki yapar.

MEPERİDİN (PETİDİN) VE TÜREVLERİ

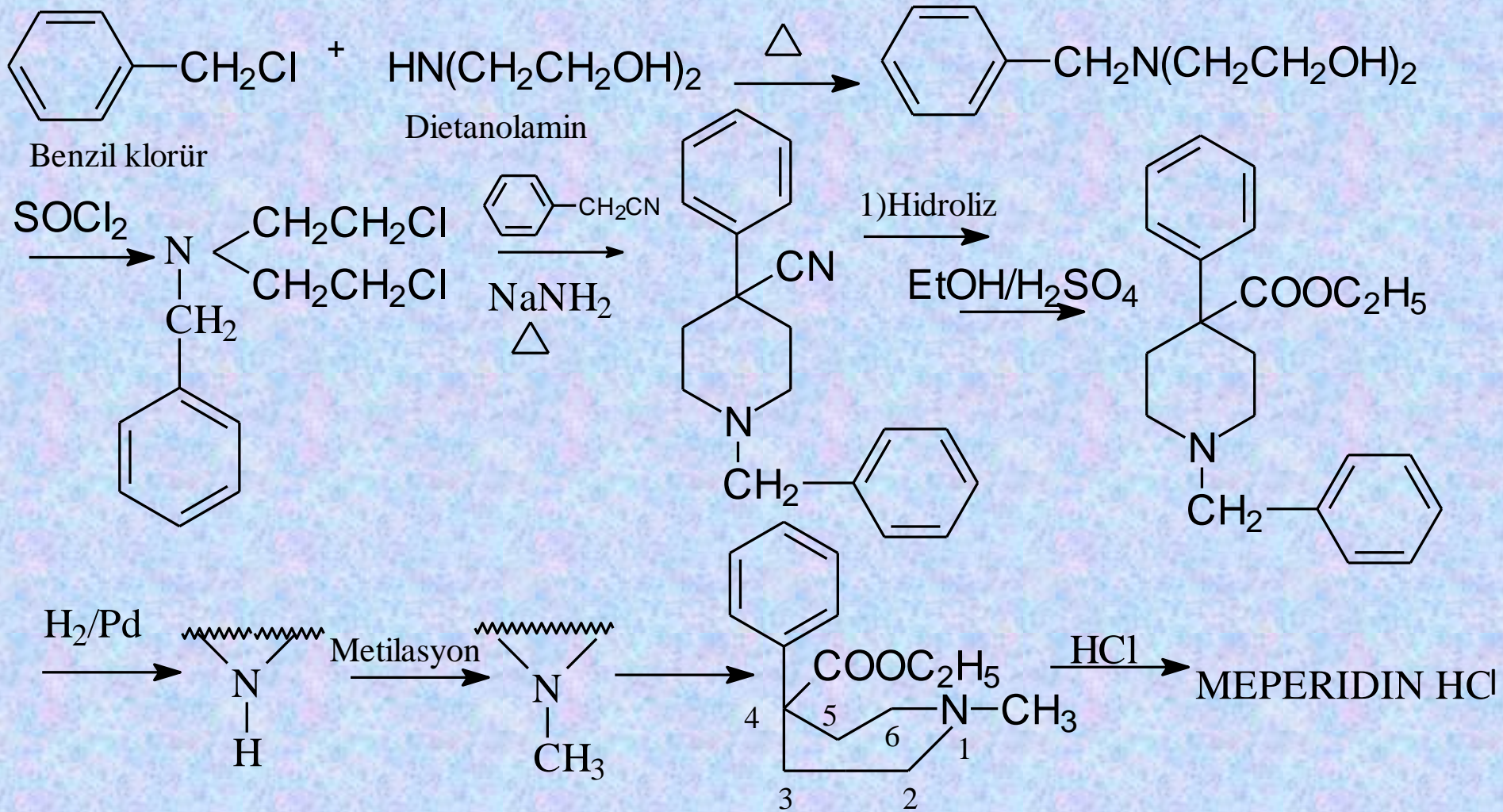

MEPERIDIN SENTEZİ

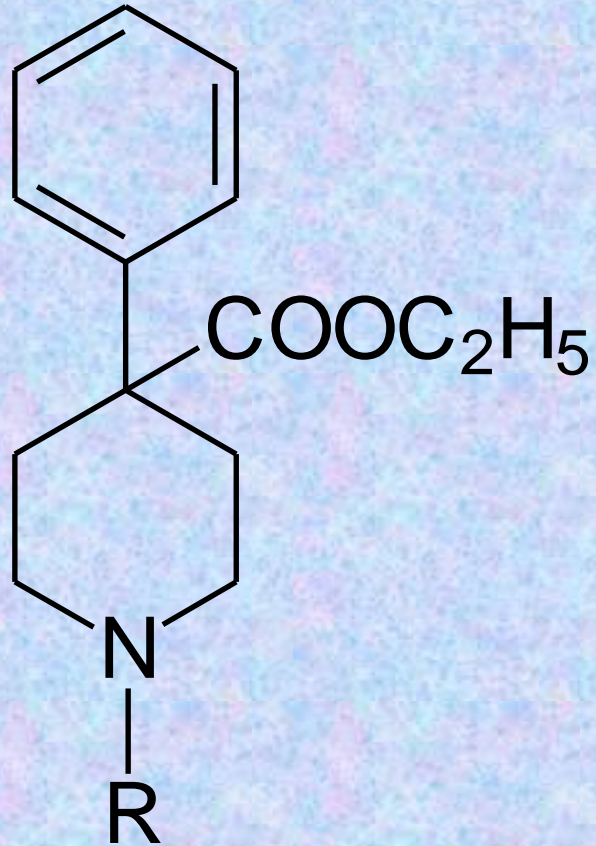

PETİDİN (MEPERİDİN)
1-Metil-4-fenil-4-piperidin
karboksilik asit etil ester

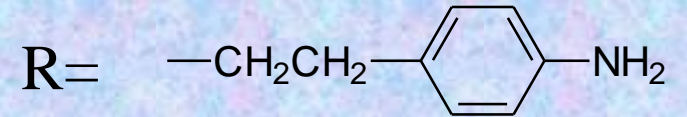
MEPERİDİN SENTEZİ

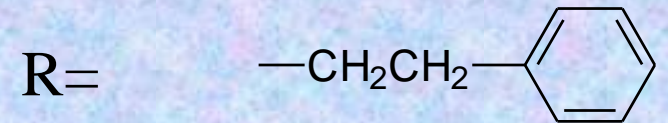
MEPERİDİN YAPISINDAN TÜREYEN ANALJEZİKLER

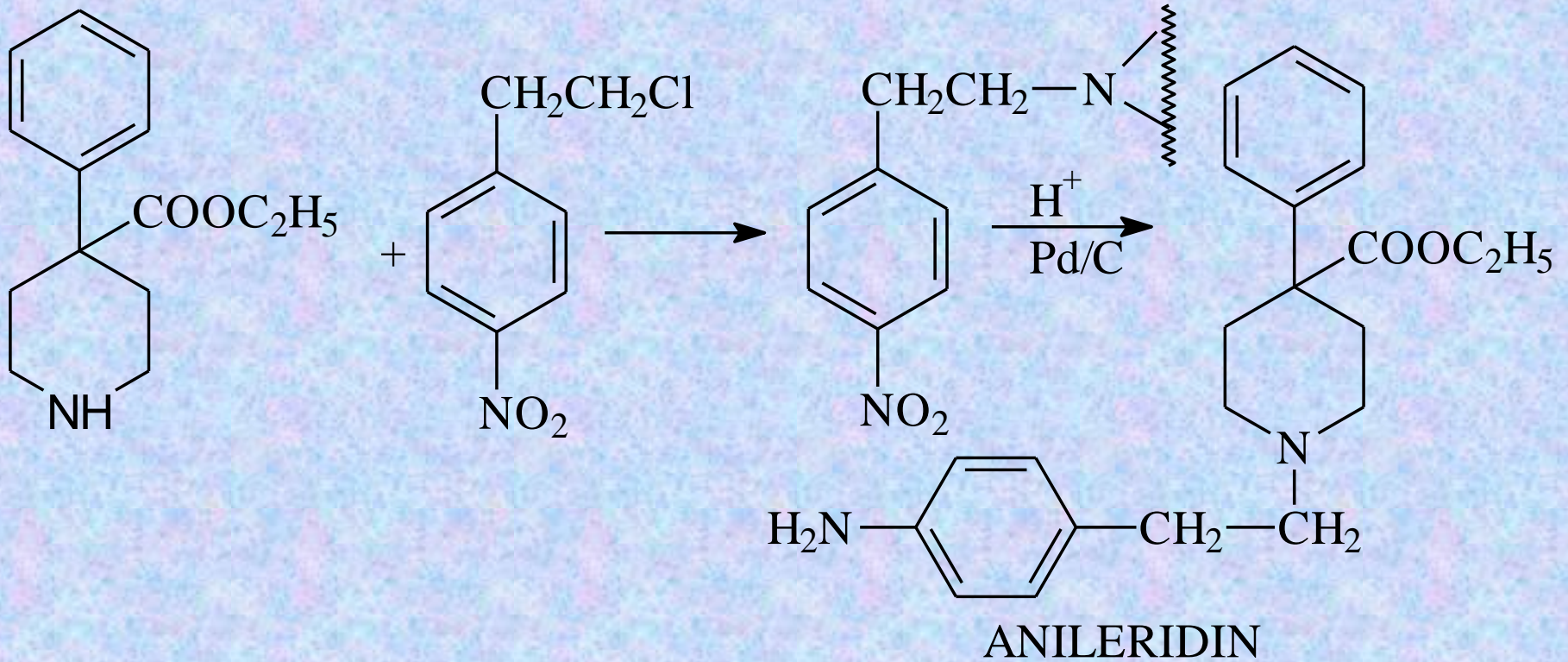
ANİLERİDİN

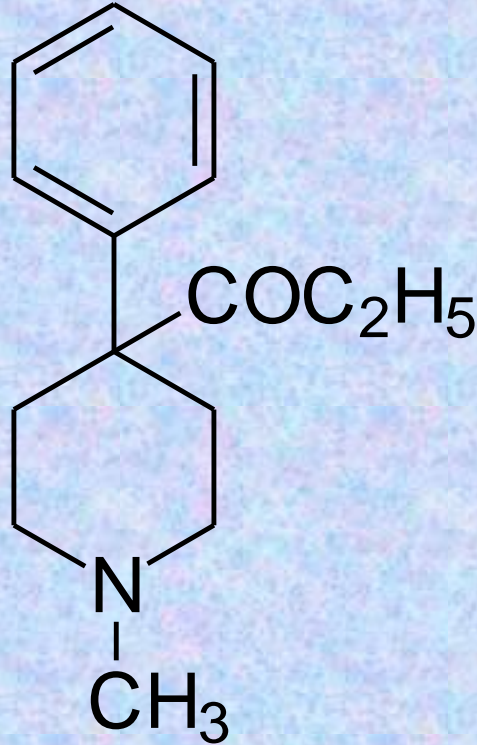
FENERİDİN

ANILERIDIN SENTEZİ

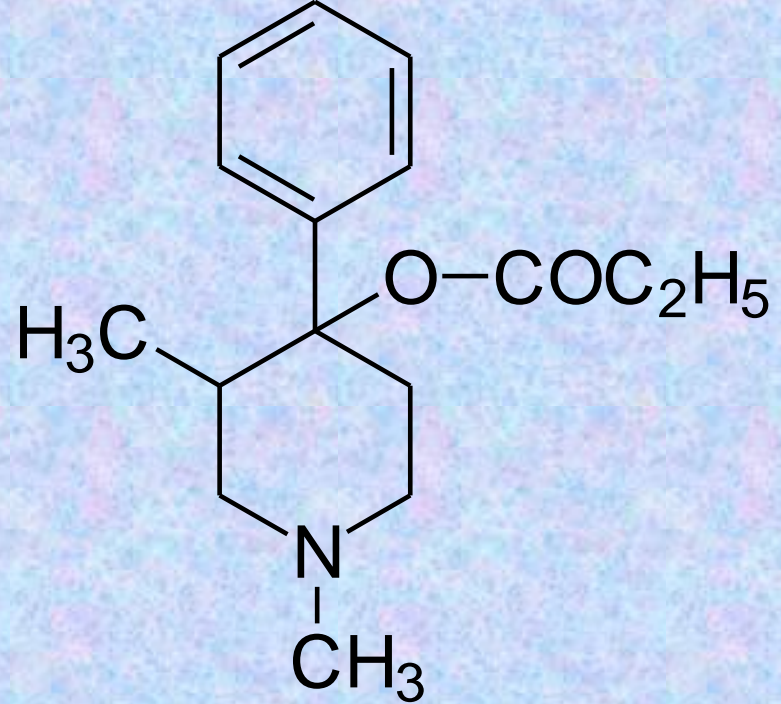

Her ikisinde de etki Meperidin'den daha fazladır.
Morfin'e yakın etkili.

KETOBEMIDON

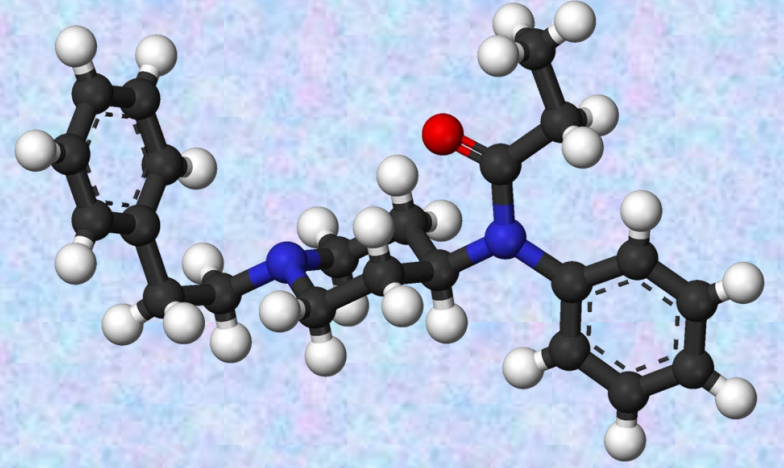
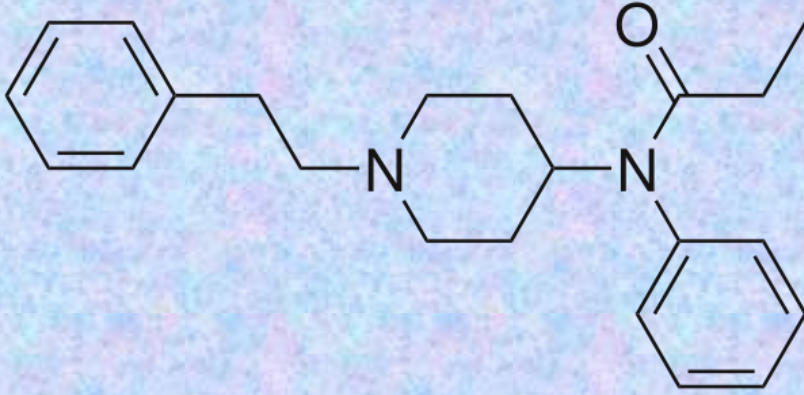
1-Metil-4-(1-oksopropil)-4-fenil
piperidin

ALFAPRODIN

1,3-Dimetil-4-propanoiloksi-4-fenil
piperidin

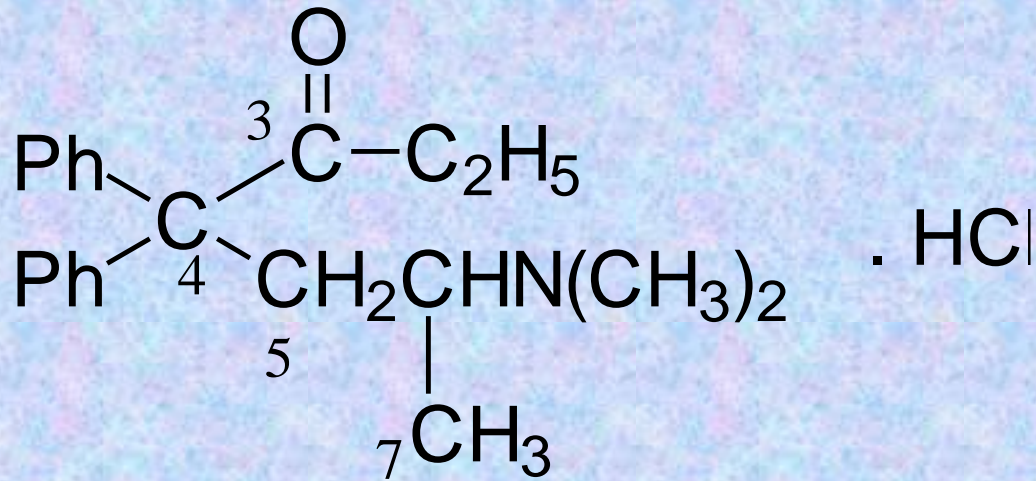
FENTANIL

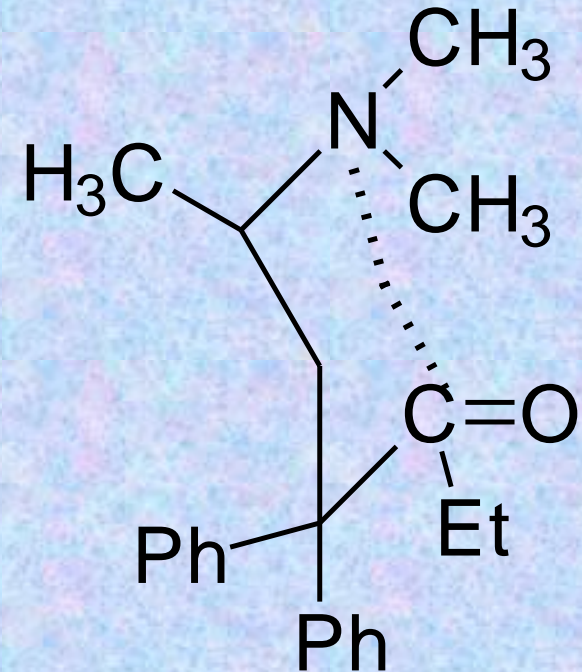
N-(1-(2-feniletıl)-4-piperidinil)-*N*-fenil-propanamid

Fentanil morfinden 50 kat, Meperidin'den de 500 kat daha etkili, yan etkisi daha az bir analjezikti. Morfinden hızlı etki başlangıcına ve daha kısa etki süresine sahiptir.

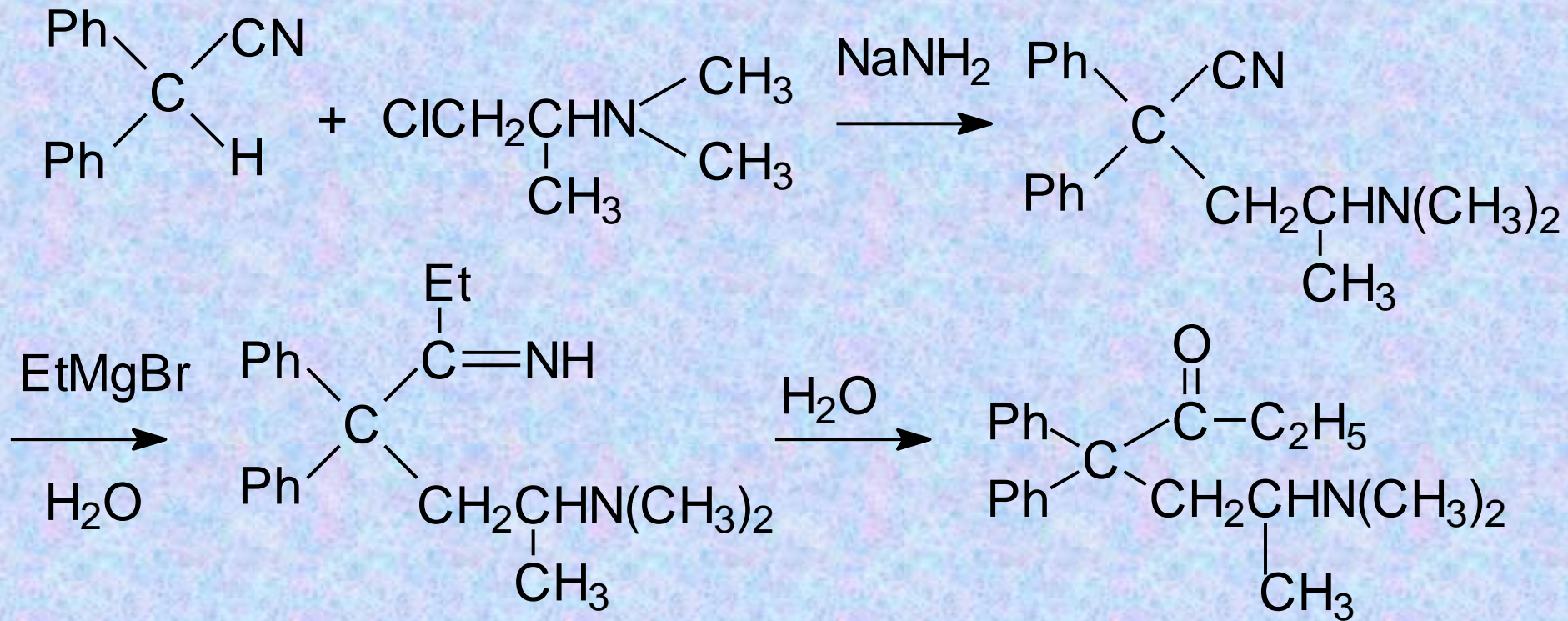
1,1-DİFENİL AMİNO ALKANLAR (DİFENİL PROPİLAMİN GR)

6-(Dimetilamino)4,4-difenil-
3-heptanon
METADON

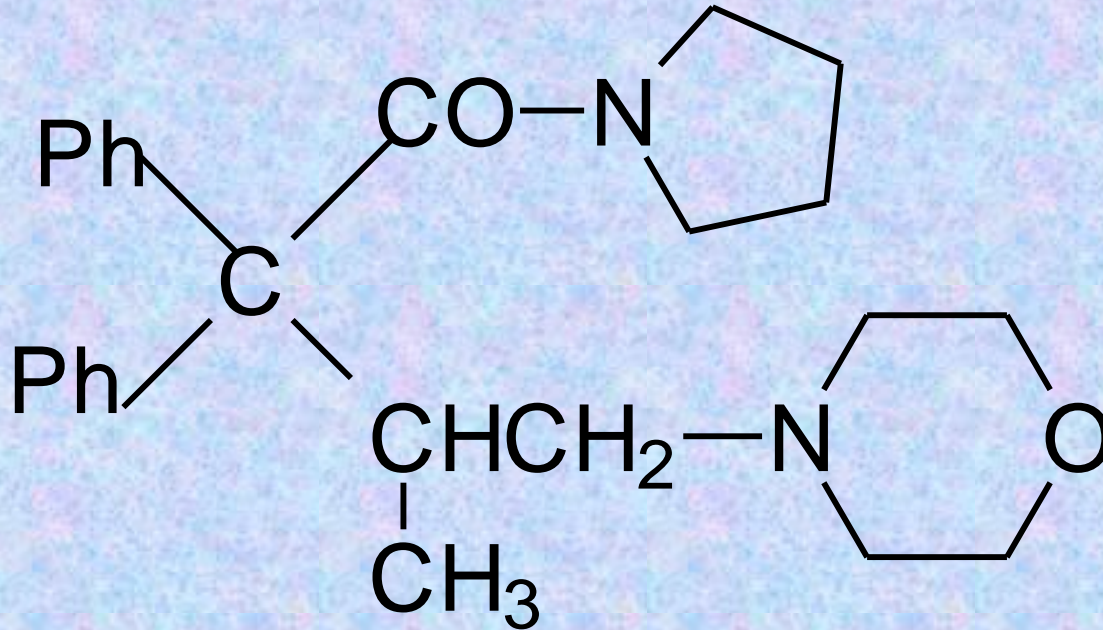

METADON SENTEZİ

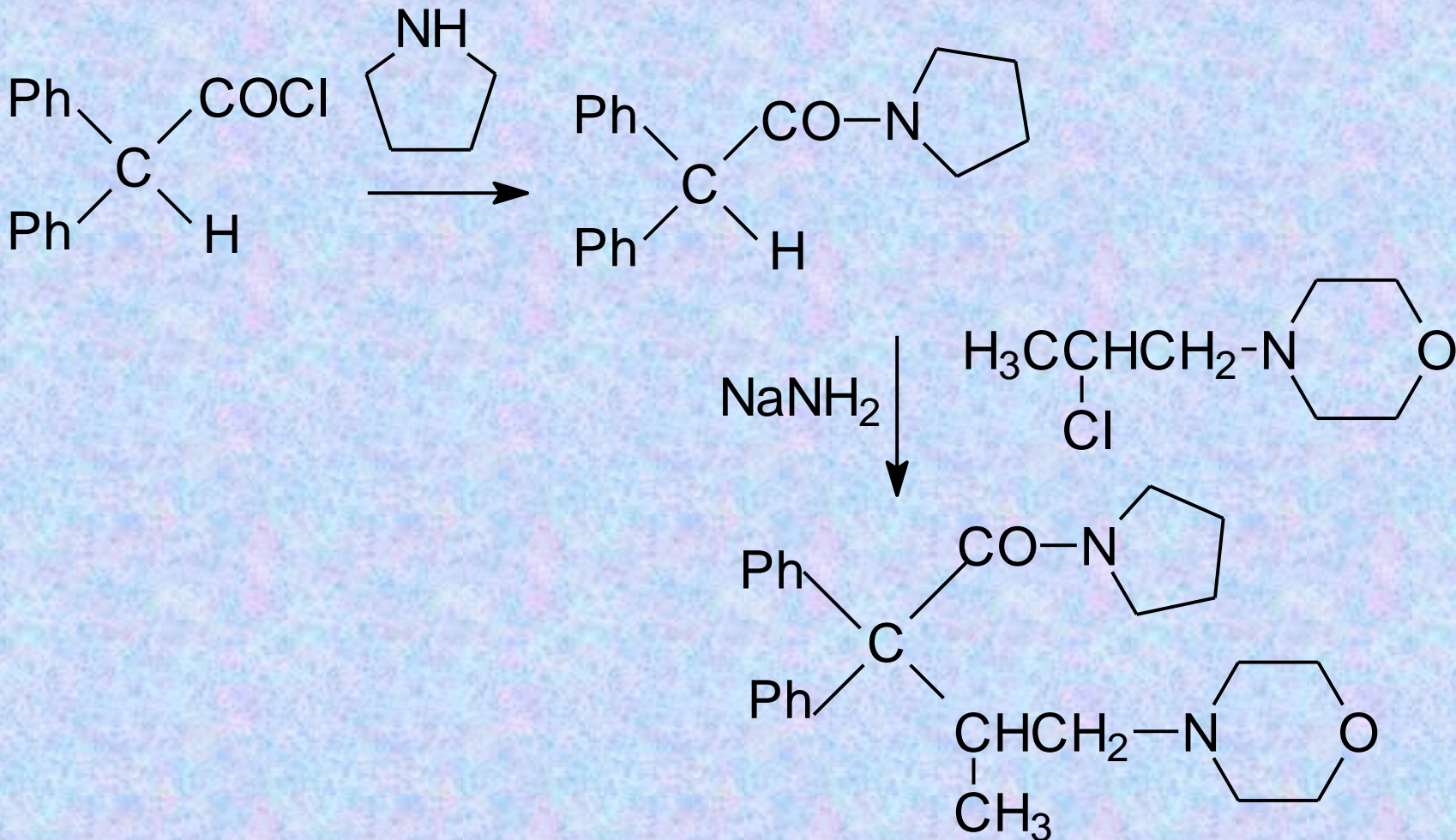
DEKSTROMORAMID

N-(2,2-Difenil-3-metil-4-morfolinobutiril)pirrolidin

Dekstromoramid'de morfinin 2 katı kadar kuvvetlidir. Ancak yüksek bağımlılık riski vardır ve solunum yavaşlatıcısıdır.

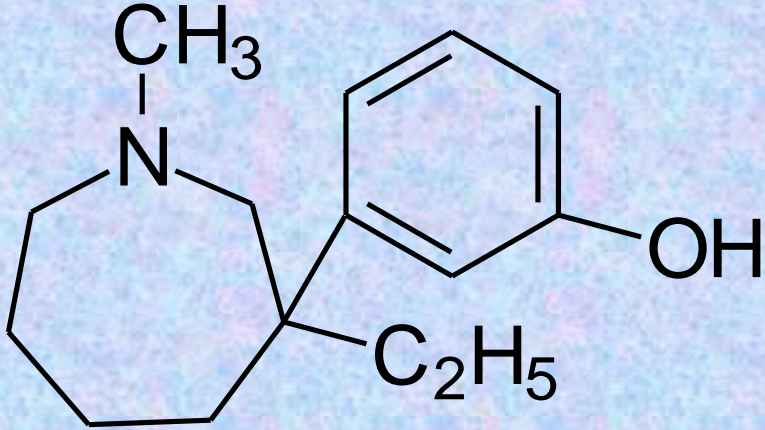
DEKSTROMORAMID SENTEZİ

DİĞERLERİ

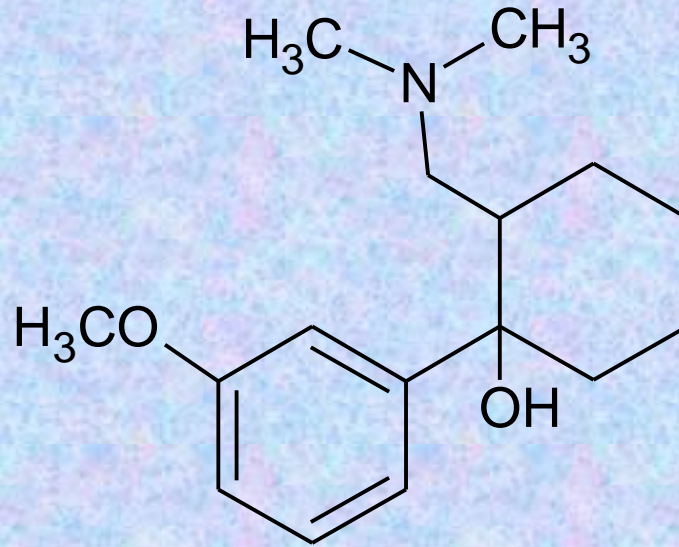
MEPTAZINOL

3-(3-Etilhekzahidro-1-metil-1H-azepin-3-il)fenol

Solunum merkezini minimum inhibe ederek yeterli analjezi oluşturur.
Doğum, travma, ameliyatlarda kullanılır.
Bağımlılık yapma riski düşüktür.

Tramadol

(trans(+)-2-[(dimetilamino)metil]-1-(3-metoksi-fenil)-
siklo heksanol

Mü, kappa ve delta reseptörlere eşit derecede ve morfine oranla daha düşük afinite gösterdiği saptanmıştır. Morfin bağımlılarına injekte edildiğinde hafif bir yoksunluk sendromuna neden olur. Solunumu deprese etmez.